

Ketvirtasis Matematikos fakulteto pastato aukštas tylesnis už kitus. Čia mažiau auditorijų, todėl mažiau ir žmonių. Ketvirtajame aukšte išikūrę kelias katedras, laboratorijas... Yra čia durys, vedančios į ypatingą patalpą. Įėjęs pro jas patenki į šventiškos tylos sklidiną erdvę ir kartu pasijunti esąs tarp daugelio pažįstamų ir nepažįstamų žmonių. Tai – Lietuvos matematikų muziejus...

Henrikas Jasiūnas

Lietuvos matematikų muziejus

Lietuvos matematikų muziejaus kasdienybė

1983 m. gegužės 13 d. geometrijos profesorius Petras Katilius, švęsdamas savo 80-metį, atidarė Lietuvos matematikų muziejų. Iškilnėse, be matematikų, dalyvavo gausus būrys fizikų ir iš JAV atvykęs pirmą kartą po 1944 m. profesorius matematikas Česlovas Masaitis.

1984 m. muziejus, Matematikos fakulteto katedrų talkinamas, surengė iškilmingą Lietuvos matematikų patriarcho profesoriaus Zigmo Žemaičio 100-ųjų gimimo metinių minėjimą. Šventėje dalyvavo universiteto, Mokslų akademijos, aukštųjų mokyklų atstovai, mokytojai, kultūros ir meno veikėjai. Muziejaus patalpose buvo specialiai parengta Zigmo Žemaičio ekspozicija, kurią puošė liaudies dailininkės Palmiros Domijonaitienės tautinės juostos, viena už kitą gražesnės, švytinčios visomis vaivorykštės varšomis. Deja, vėliau jau nepavyko surengti panašių iškilmių, nors progų buvo labai daug.

Muziejų labiausiai išpopuliarino Respublikos matematikos mokytojai ir pokario metų universiteto absolventai.

Mokytojų kvalifikacijos kėlimo organizatorė, šviesios atminties matematikė a.a. Salomėja Tauraitė kasmet atvesdavo didelį būrį matematikos mokytojų pasižvalgyti ir išklaudyti vieną kitą lietuviškosios matematikos istorijos paskaitą. Mokytojai su savo auklėtiniais, matematinių klasių mokiniais bei matematikos būrelių nariais traukė iš visų Lietuvos kampelių lankyti „Meikos“. Lankytojų skaičius siekdavo beveik tūkstantį per metus. Be mokytojų ir mokinių, muziejuje yra buvę, ko gero, visi fakulteto svečiai iš įvairiausių pasaulio šalių, pradedant Japonija ir baigiant Amerikos žemynu.

Universiteto įvairių metų bei laidų absolventai laiko savo malonia pareiga susirinkti į muziejų, pabūti buvusių profesorių ir dėstytojų aplinkoje ir susitikti su jų žvilgsniais, bet jau dabar nuo muziejaus sienų. Fakulteto neakivaizdinio skyriaus absolventai tradicinei paskutinei paskaitai taip pat daugelį metų čia rinkdavosi. Studentų grupės ar kursai yra palikę apsilankymo pėdsakus: taures, vazas, paveikslus ar albumus. Studentai labai brangina

savo išleistuvių (grupines) nuotraukas. Deja, ši graži tradicija fakultete dabar yra sunykusi.

Matematikų muziejus yra liudininkas mažesnio masto švenčių, skirtų gražiems fakulteto bendradarbių jubiliejams ir netekties sukaktims paminėti. Įsimintinas Nepriklausomybės vėliavnešio – profesoriaus Vytauto Landsbergio apsilankymas, minint Vasario šešioliktąją. Prie muziejaus stalo rinkdavosi svarbesnių posėdžių dalyviai: fakulteto taryba, Lietuvos matematikų draugijos valdyba, svarbių renginių komitetai. Čia mėgsta savo problemas aptarti kraštiečių klubų nariai.

Muziejuje reikšmingą vietą užima matematikos knygos pradinių, vidurinių ir aukštųjų mokyklų reikmėms. Gausu fotoportretų. Turime vieną kitą meninės kūrybos darbą. Fonduose saugome šimtus bylų, skirtų personalijoms, atskiroms sritims bei temoms. Jose galima rasti mokslo darbų, atspaudų, rankraščių ir nuotraukų. Esame nepaprastai dėkingi fotomenininkui Vidui Naujikiui, kurio triūsas atsispindi ne tik portretuose, bet ir tūkstančiuose įvairiausių aukščiausios kokybės nuotraukų.

Kodėl atsirado muziejus?

Žmonės gerai mena komunistinę priespaudą, kurios apologetai pavojingiausiais savo priešais laikė tiesą, istoriją, religiją bei tautiškumą. Mūsų tautos žymiausios asmenybės, kovojusios prieš carinę priespaudą ir ją pakeitusį bolševikinį režimą, buvo stumiamos iš tautos ir valstybės istorijos. Kaip žinia, norėdami įtikti, siekdami karjeros, pavergėjams talkino ir kai kurie mūsiškiai. Jiems, pavyzdžiui, prof. Z.Žemaitis buvo buržuazijos veikėjas. Ką bekalbėti apie garbės profesorių ir garbės daktarą Aleksandrą Dambrauską arba profesorius brolius Biržiškas. Laimė, jiems nepavyko aptikti, kad prof. Z.Žemaitis buvo vieno lietuvių kontražvalgybos lizdo globėjas. Taigi jie neapsiriko – Z.Žemaitis iki kaulų smegenų buvo lietuvis patriotas, mirtinas pavergėjų bei komunizmo priešas.

Muziejus sudarė sąlygas jo lankytojams – mokytojams ir jaunimui – priminti, kad Lietuvos istorijoje gausu taurių asmenybių, kurių gyvenimo tikslas buvo savo tautos laisvė, jos mokslas, švietimas ir kultūra. Akivaizdu, kad, greta lietuviškosios maldaknygės ir kalendoriaus, spaudos draudimo metu į Lietuvą skverbėsi ir pirmosios lietuviškos matematikos knygos. Prie jų lopšio budėjo kun. Jonas Katelė, inž. Petras Vileišis, dr. Jonas Spudulis, kun. Aleksandras Dambrauskas, vėliau dr. Jonas Basanavičius, Petras Klimas, Antanas Smetona, Jonas Jablonskis ir daugelis jų bendraminčių.

Su nuostaba tarybinis mokytojas ir jo mokinys sutikdavo žinią, kad Nepriklausomybės metais Lietuvos pradinė ir vidurinė mokykla turėjo po kelis variantus lietuviškų matematikos vadovėlių, kad juos parašė mokytojai, kad

viena Juozapo Damijonaičio pavarde buvo atspausdintos 72 knygos, tarp jų 42 aritmetikos uždavinynai. Jiems buvo neįtikėtina, kad Lietuvos universitetas Kaune per pirmąjį savo dešimtmetį tapo europinio lygio aukštąja mokykla. Čia užtekdavo paminėti tokius žymius profesorius, kaip ekonomistą Vladą Jurgutį, teisininką Mykolą Riomerį, chirurgą Vladą Kuzmą ir kt. Per pirmąjį dešimtmetį Matematikos–gamtos fakultetas sugebėjo įsigyti specializuotas mokslines bibliotekas, įkurti Zoologijos muziejų ir zoologijos sodą, Botanikos muziejų ir botanikos sodą, Astronomijos observatoriją, Meteorologijos stotį, pastatyti modernius mokymo bei laboratorinius pastatus.

Lankytojams būdavo primenama, kad Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės statutai yra greta žymiausių žmonijos sukurtų teisynų, kad pirmoji Rytų Europoje aukštoji mokykla – Senasis Vilniaus universitetas buvo uždarytas tam, kad sustabdytų tautinį, kultūrinį bei mokslinį lietuvių tautos vystymąsi.

Nepaisydama priespaudos ir negandų, tauta surado savyje jėgų prisikelti ir pasivyti kitas Europos tautas. Nepaisant II pasaulinio karo ir pokario kovų, krašto siaubimo, žmonių trėmimo ir žudymo, radosi jėgos, sugebėjusios per vieną kitą dešimtmetį ekonomikoje pralenkti kitus raudonosios imperijos kraštus. Vienintelė lietuvių tauta išisą dešimtmetį nepasidavė brutaliai okupanto jėgai. Dabar tą laikotarpį mums primena čekėnų kova.

Lietuvos matematikai vieni pirmųjų pateikė mokslo visuomenei savo darbus, pelnę tarptautinį pripažinimą, priminė pasauliui savo egzistavimą ir teisę į laisvę.

Partijos aktyvistai ir jų užnugarys veikia suprato muziejaus kenksmingumą, ėmėsi intrigų, kurios baigėsi siūlymu padėti jį sandėli. Šį siūlymą universiteto rektorius prof. Jonas Kubilius, būdamas tvirtas muziejaus ramstis, sutiko tylą. Akcija baigėsi vieno bendro matematikos istorijos stendo sunaikinimu.

Muziejus niekad neturėjo nė menkiausio apmokamo darbininko ir jokių lengvatų. Negalime šiuo metu pasigirti kompiuterine įranga. Muziejus aptarnauja lankytojus, leidžia proginius leidinius, parenka fotoilustracine medžiagą rengiamoms knygoms, kurių turinys susijęs su mūsų matematikos istorija. Dauguma straipsnių periodinėje spaudoje yra taip pat iliustruoti muziejaus dėka. Muziejus padeda mokykloms rengti matematinės istorinės ekspozicijas. Norime pastebėti, kad muziejui iki šiol nepavyko tolygiai reprezentuoti visų kultivuojamųjų matematikos sričių žymiausių mokslininkų. Priežasčių turime ieškoti mūsų dvasinės kultūros luošume.

Muziejus renka vertingą medžiagą ir priima eksponatus ekspozicijai arba fondams iš matematikų – patriotų (ir ne tik iš jų), kuriems rūpi, nors ir kuklaus, kultūros židinio dabartis ir ateitis.